

# WARTOŚCI W MUZYCE

TOM 3

Praca stanowi obszerne studium ujmujące problem wartości kulturowych, muzycznych w różnych aspektach rozważań teoretycznych, muzycznych problemów wykonawczych i miejsca muzyki w edukacji i życiu człowieka. [...].

Autorzy poszczególnych tekstów reprezentują zarówno dyscypliny teoretyczne, jak i artystyczno-wychowawcze. Wielorakość podjętej tematyki daje obraz współczesnych kierunków badań nad wartościami, ukazuje też nauczyciela akademickiego jako badacza rzeczywistości muzycznej. Przedstawione teksty [...] oparte są na uznanych i rzetelnych materiałach źródłowych, niejednokrotnie rozszerzają dotychczasową wiedzę z poruszanych zakresów, dlatego [...] praca [...] może zainteresować i być przydatna dla nauczycieli akademickich, studentów i nauczycieli różnych typów szkół muzycznych, którzy zawodowo zajmują się odkrywaniem i tworzeniem wartości w muzyce.

Z recenzji wydawniczej  
prof. dr hab. Barbary Nowak

# **WARTOŚCI W MUZYCE**

**Zarys współczesnych kierunków badań  
nad wartościami w muzyce**

**TOM 3**



NR 2786

# **WARTOŚCI W MUZYCE**

## **Zarys współczesnych kierunków badań nad wartościami w muzyce**

**TOM 3**

pod redakcją  
Jadwigi Uchyły-Zroski

WYDAWNICTWO UNIwersYTETU śląskiego



KATOWICE 2010

Redaktor serii: Muzyka  
Krystyna Turek

Recenzent  
Barbara Nowak

## Spis treści

Wprowadzenie (Jadwiga Uchyła-Zroski) | 7

### Część I

#### Wartości w refleksji naukowej i rozważaniach teoretycznych o sztuce i kulturze

Dariusz Rymar: Muzyka jako dialog ducha ze zmysłowością | 15

Zenon Mojżysz: Opera *Cleofide* (1731) Johanna Adolfa Hassego źródłem refleksji naukowej i badawczej | 26

Urszula Mizia: Funkcja i znaczenie ikonograficznego motywu wiolonczeli w kulturze Złotego Wieku na podstawie badań malarstwa holenderskiego XVII wieku | 37

Ligia Henczel-Wróblewska: Działalność polskich artystów w upowszechnianiu edukacji i kultury polskiej we Włoszech na przełomie XX/XXI wieku | 53

Bogumiła Mika: „Nowość” i jej wartość w muzyce, czyli podążając tropem Dahlhaus... | 67

Monika Zaranowicz: Dzieło i odbiorca w teoretycznej myśli muzycznej Krzysztofa Pendereckiego | 80

Tomasz Orłow: Wartości kulturowe w aspekcie rozwoju i przemian budownictwa organowego Śląska Cieszyńskiego | 90

Krystyna Turek: Jerzy Drozd — folklorysta cieszyński | 99

Hubert Miśka: Zapomniane pieśni solowe Jana Sztwiertni | 108

Magdalena Szyndler: Elementy problematyki związanej z archiwizacją i transkrypcją zebranego materiału muzycznego | 116

## Część II

### Wartość dzieła a techniki wykonawcze w sztuce muzycznej

- Aldona Ślusarz: Wybrane techniki wykonawcze w muzyce fletowej XX wieku | 125
- Marcin Hałat: Wybrane aspekty wykonawcze i interpretacyjne w wiolinistyce jazzowej i klasycznej | 141
- Maria Warchoń-Sobiesiak: Etiuda jako istotna forma w nauczaniu gry na fortepianie | 148
- Agata Adamczyk: Gra zespołowa oraz czytanie nut *a'vista* w procesie kształcenia studentów | 162
- Jacek Glenc: Ekspresja — wynik współdziałania różnych elementów dzieła muzycznego. Analiza wybranych środków wyrazu artystycznego na podstawie autorskiego cyklu utworów pt. *Reflections — Preludes and Waltzes for Piano* | 170
- Waldemar Sutryk: Nauczyciel akademicki i dyrygent jako badacz zagadnienia prozodii — istotnego elementu kształtowania ekspresji dzieła | 196
- Aleksandra Zeman: Komunikacja werbalna i niewerbalna między dyrygentem a chórem. Wybrane zagadnienia | 212
- Joanna Glenc: Literatura chóralna jako czynnik pogłębiający świadomość muzyczną chórzysty w zespole amatorskim | 220

## Część III

### Znaczenie muzyki w życiu dziecka i rozwoju osobowym człowieka

- Jadwiga Uchyła-Zroski: Sztuka w edukacji jako estetyczny nurt wychowania | 227
- Alina Górniok-Naglik: Aksjologiczny wymiar edukacji kulturalnej | 237
- Ryszard Solik: Powinowactwo sztuk w przestrzeni edukacji artystycznej | 248
- Urszula Szuścik: Edukacja plastyczna dzieci i studentów | 257
- Elżbieta Szubertowska: Nauczyciel muzyki jako artysta, dydaktyk i społecznik | 264
- Bronisława Dymara: Muzyka jako wartość osobista i społeczna | 273
- Lidia Wollman: Wprowadzanie dziecka w świat wartości (nie tylko muzycznych) a przygotowanie zawodowe nauczyciela | 284
- Ewa Kumik: Postawy rodzicielskie a osiągnięcia muzyczne uczniów | 294
- Andrzej W. Mitas: Muzykoterapia i biocybernetyka | 303

## Wprowadzenie

W kulturze europejskiej muzykę uważa się za wyjątkowo bogatą sztukę i ujmuje się ją przede wszystkim w kategoriach estetycznych. Jak mówi Ernest Fischer, „Sztuka jest więc całością i zbiorem arcydzieł, treścią twórczej działalności człowieka i ingerencją w jego zewnętrzne sprawy oraz otoczenia. Jest niezbędna człowiekowi, aby mógł zrozumieć świat i to mocą zawartych w niej czarów”<sup>1</sup>. Muzyka poprzez swój akustyczny charakter stale była obecna w życiu człowieka różnych kultur i epok, była i jest nadal duchową jego wartością. Kształtujące oraz wychowawcze cechy muzyki stanowią znaczący potencjał pedagogiczno-artystycznych oddziaływań i mają wielkie znaczenie dla harmonijnego rozwoju osobowości, a szczególnie młodego człowieka. Katarzyna Olbrycht twierdzi, że: „Sztuka jest wyostrzonym doświadczeniem wartości przekazywanej w określonej formie, odwołującym się podobnie jak działanie pedagoga, głównie do wrażliwości na świat wartości. Wprowadza ona drugiego człowieka zwanego odbiorcą sztuki w sferę intensywnego doświadczania tych wartości, które przeżył, wybrał i wykreował artysta, tych, na które chciał »wskazać«, a także tych, które w jego działaniu »wyostrzył« czas, kultura, aktualne konteksty”<sup>2</sup>.

Podjęte treści w prezentowanym tomie trzecim *Wartości w muzyce* stanowią zarys współczesnych kierunków badań nad wartościami w muzyce. Autorami tekstów są czynni nauczyciele akademicki, artyści, dyrygenci, muzykolodzy, etnomuzykolodzy, pedagodzy różnych dyscyplin naukowych bezpośrednio lub pośrednio związanych z muzyką. Celowym moim zamysłem było ukazanie nauczyciela akademickiego jako badacza i twórcę wartości. Podjęte przez autorów niniejszej publikacji rozważania naukowo-badawcze ukazują wieloaspektowe

---

<sup>1</sup> E. Fischer: *O potrzebie sztuki*. Tłum. M. Ogórek. Warszawa 1961, s. 16.

<sup>2</sup> K. Olbrycht: *Sztuka a działania pedagogów*. Katowice 1987, s. 87.



i wielotorowe podejścia metodologiczne, przez co przybliżają nam obraz aktualnie realizowanych kierunków badań w Polsce; a szczególnie w cieszyńskim ośrodku naukowym. Interdyscyplinarne podejście autorów tomu do problematyki wartości w muzyce było celowym i świadomym założeniem redaktora wielotomowej publikacji.

Mnogość podejść metodologicznych zaproponowanych w niniejszym tomie, wnikliwie i wieloaspektowo ukazuje badaną przestrzeń różnych kontekstów sztuki muzycznej. **Na treść tomu składa się opis i prezentacja wyników badań nad wartościami w dyskursie filozoficznym, muzykologicznym, instrumentalnym, artystyczno-wykonawczym, pedagogicznym i terapeutycznym.** Dzięki różnorodności rozważań o sztuce i kulturze ukazanie rezultatów wykonawstwa muzycznego obrazującego wybrane zagadnienia instrumentalne, dyrygenckie, a wreszcie pedagogiczne ujęcie problematyki decyduje o bogactwie prezentacji naukowej. Tom trzeci wydawnictwa wielotomowego pt. *Wartości w muzyce* dopełnia myślenie o pedagogii nauczyciela akademickiego zaprezentowane już w tomie drugim<sup>3</sup>.

Tom trzeci — wzorem poprzednich — składa się z trzech części. Część I zatytułowana: *Wartości w refleksji naukowej i rozważaniach teoretycznych o sztuce i kulturze* zawiera dziesięć tekstów, począwszy od rozważań filozoficznych nad muzyką i sztuką poprzez wywody muzykologiczne do ujęcia folkloru włącznie. Dariusz Rymar, autor tekstu: *Muzyka jako dialog ducha ze zmysłowością* poddaje analizie problem jakościowych kryteriów dzieła sztuki w kontekście filozoficzno-muzycznym. Odwołuje się do anonimowego eseju *Dialekseis*, wyjaśniającego przyczyny narodzin relatywizmu w odbiorze dzieł kultury. Zenon Mojżysz prezentuje genezę opery *Cleofide* Johanna Adolfa Hassego oraz prace nad rekonstrukcją partytury, aż do ponownej prezentacji scenicznej tego znakomitego dzieła. Filozofię malarstwa XVII wieku prezentowaną przez artystów holenderskich w zakresie tematu: *Funkcje i znaczenie ikonograficznego motywu wiolonczeli w kulturze Złotego Wieku w malarstwie holenderskim XVII wieku* prezentuje Urszula Mizia. Autorka poszukuje informacji na temat historii instrumentu wiolonczeli prezentowanej na malowidłach artystów niderlandzkich, które stały się źródłem wiedzy o wyglądzie i budowie, okolicznościach jej użycia, praktyce ówczesnego sposobu gry na barokowej wiolonczeli. Bowiem w okresie, o którym mowa w artykule, jeszcze nie istniała literatura przedmiotu dotycząca tego instrumentu. Charakterystykę działalności grupy polskich artystów m.in. muzyków, plastyków, literatów i publicystów upowszechniających kulturę polską we Włoszech na przełomie XX i XXI wieku przybliży tekst Ligii Henczel-Wróblewskiej. Autorka rozprawy „*Nowość*” i jej wartość w muzyce, czyli podążając tropem *Dahlhausa...*, Bogumiła Mika, za-

---

<sup>3</sup> *Wartości w muzyce*. T. 2: *Wartości kształcące i kształtowane u studentów w toku edukacji szkoły wyższej*. Red. J. Uchyla-Zroski. Katowice 2009.

stanawia się między innymi: nad wartością nowości w muzyce, konfrontuje kategorię nowości w muzyce z kategorią muzyki dawnej. „Nowość” uważa za ważne ogniwo działań dydaktycznych współczesnego pedagoga. Monika Zaranowicz z kolei prezentuje ciekawe i pełne refleksji filozoficznych spojrzenie polskiego kompozytora Krzysztofa Pendereckiego na relacje pomiędzy dziełem muzycznym a odbiorcą. W tekście Tomasza Orłowa znaleźć można wiele wątków ukazujących wartości kulturowe budownictwa organowego na Śląsku Cieszyńskim, etapy rozwoju i przemian techniki budownictwa instrumentarium, które są wyrazem głębokiej troski artystów i mieszkańców o zachowanie dziedzictwa kulturowego w tym regionie. Kolejne trzy teksty nawiązują do treści folklorystycznych głównie ziemi cieszyńskiej. Sylwetkę znakomitego pedagoga, dyrygenta, folklorysty, a także organizatora życia muzycznego Jerzego Drozda (1907—1981) przybliży Krystyna Turek. Natomiast tekst Huberta Miśki prezentuje biografię cenionego kompozytora, organisty i nauczyciela — Jana Sztwiertni, żyjącego w latach 1911—1949. Autor dokonuje charakterystyki muzycznej i treściowej wybranych, „zapomnianych” i mało znanych pieśni solowych. Ostatnim tekstem w pierwszej części publikacji jest artykuł Magdaleny Szyndler, zatytułowany *Elementy problematyki związanej z archiwizacją i transkrypcją zebranego materiału muzycznego*. Autorka wskazuje, że zgromadzony przez etnomuzykologa lub folklorystę materiał badawczy — szczególnie podczas badań terenowych — wymaga właściwych metod zapisu, transkrypcji i archiwizowania zbiorów. Wskazuje, że działania metodologiczne zbieraczy są miarą zachowania ich autentyczności i prawdziwości cech kultury.

Część II o tytule: *Wartość dzieła a techniki wykonawcze w sztuce muzycznej*, poświęcona jest działaniom naukowo-praktycznym instrumentalistów i dyrygentów. Tu znalazło się osiem tekstów. W artykule Aldony Ślusarz odnajdujemy omówienie wybranych technik wykonawczych na flet poprzeczny z literatury fletowej XX wieku. Wspomniana problematyka została zaprezentowana na przykładzie kompozycji trzech muzyków: André Joliveta, Raviego Shankary i Iana Clarke’a. Wybrane aspekty wykonawcze i interpretacyjne we współczesnej wiolinistyce jazzowej i klasycznej omawia Marcin Hałat. Autorki Maria Warchoń-Sobiesiak i Agata Adamczyk rozpatrują zakres wartości ukrytych w wykonawczej muzyce fortepianowej. Treść tekstów stanowią zagadnienia: etiuda jako istotna forma w nauczaniu gry na fortepianie (artykuł Marii Warchoń-Sobiesiak) oraz problematyka gry zespołowej i czytanie *a’vista* realizowane w procesie kształcenia studentów (w opracowaniu Agaty Adamczyk). Współdziałanie wybranych środków wyrazu artystycznego — głównie ekspresji — jako elementów dzieła muzycznego na przykładzie autorskiego cyklu *Reflections — Preludes and Waltzes for Piano* przybliży kompozytor Jacek Glenc. Kolejne trzy teksty publikacji nawiązują do technik wykonawczych muzyki wokalne i dyrygowania zespołami. W tekście Waldemara Sutryka odnajdziemy omówienie różnych ról dyrygenta i nauczyciela akademickiego w zakresie pro-

zodii, będącej ważnym elementem kształtowania ekspresji dzieła. Ważność komunikacji w pracy z chórem porusza Aleksandra Zeman. Komunikację werbalną i niewerbalną (pozawerbalną) autorka uważa za istotny warunek powodzenia pracy chórmistrza. Zauważa też, że dyrygent sprawnie komunikuje, gdy jego myśli, ciało, gestykulacja, intonacja głosu harmonizują zgodnie z intencją treści przekazywanych zespołowi. Ważność doboru literatury chóralnej w amatorskim zespole śpiewaczym podkreśla w swym tekście dyrygent Joanna Glenc. Dobór utworów muzycznych pod względem problemów wykonawczych, interpretacyjnych, treściowych autorka uważa za ważne czynniki wzmagające w zespole motywację do pracy artystycznej.

Część III: *Znaczenie muzyki w życiu dziecka i rozwoju osobowym człowieka* ukazuje poznawczą i wychowawczą rolę muzyki, jej korzystny wpływ dla rozwoju sfery poznawczej, społecznej i wartościującej dziecka. Jadwiga Uchyla-Zroski w tekście *Sztuka w edukacji jako estetyczny nurt wychowania* zauważa, że pojmowanie roli sztuki w wychowaniu przez minione kultury i cywilizacje było różne. Autorka kreśli zadania współczesnego nauczyciela muzyki i dowodzi tezy, że sztuka może być źródłem wielorakich radości dziecka, między innymi ukrytych w działaniach twórczych. Tekst Aliny Górniok-Naglik prezentuje zarys autorskiej koncepcji nauczania w liceum przedmiotu wiedzy o kulturze. Obcowanie młodzieży ze sztuką pojmowane korelacyjnie umożliwia im rozpoznanie i lepsze zrozumienie zawartych w niej wartości uniwersalnych jak: wolność, odpowiedzialność, godność. Artykuł Ryszarda Solika jest próbą analizy istoty korespondencji sztuk w przestrzeni muzycznej edukacji artystycznej. Podstawę powinowactwa definiuje założenie, że wytwory kultury stanowią pochodne aksjonormatywnych prawideł, wartości i idei reprezentowanych dla określonych formacji historycznych. Przestrzeń korespondencji sztuk to istotny element rozpoznania dziedzictwa tradycji oraz doświadczania wartości sztuki. Urszula Szuścik porusza wybraną problematykę edukacji plastycznej dzieci i studentów. Twórczość ucznia ujmuje jako kategorię samorozwoju, samoakceptacji, tolerancji do wszelkich jego działań artystycznych. Prezentuje pogląd, iż zachodzi stały związek transmisji wiedzy i doświadczenia pedagogiczno-artystycznego nauczyciela akademickiego na studenta, a następnie studenta na rozwój twórczości dziecka. Problem odpowiedzialności uczelni wyższych za dogłębne i rzetelne przygotowanie studentów do zawodu artysty muzyka podjęła Elżbieta Szubertowska. Wskazuje, że współczesny nauczyciel muzyki to doskonały specjalista, artysta, dydaktyk i społecznik. Kształcenie muzycznej kultury u dzieci i młodzieży — według Bronisławy Dymary — musi być nacechowane innowacyjną edukacją. Sugeruje autorskie opracowanie koncepcji kompleksowego nauczania. Akcentuje w niej znaczenie samodzielności, kreatywności i współdziałania w zdobywaniu wiedzy przedmiotowej, strategicznej i autokreacyjnej. Udowadnia tezę, że muzyka jest wartością osobistą i społeczną. Lidia Wollman w swoich uwagach teoretyczno-praktycznych na temat dziecka

i jego świata wartości wskazuje na specyfikę dziecięcego postrzegania świata. Akcentuje wartość sztuki, bezpośredniego obcowania z nią w formach odtwórczych i twórczych w pracy z dzieckiem zdrowym, ale również w profilaktyce patologii społecznych. Postawy rodzicielskie a osiągnięcia muzyczne uczniów stały się przedmiotem badań Ewy Kumik. Autorka omówiła pozytywne i negatywne postawy rodziców uczniów szkół muzycznych według typologii postaw Marii Ziemskiej. Udowadnia tezę, że prezentowane postawy rodzicielskie badanej grupy mają wpływ na osiągnięcia muzyczne dzieci. Andrzej W. Mitas w artykule *Muzykoterapia a biocybernetyka* w muzyce dostrzega rolę regulatora emocjonalności człowieka. Uważa, że ujmowanie muzyki jedynie w kategoriach kultury byłoby istotnym zubożeniem jej wartości. Powszechne zastosowanie muzykoterapii w lecznictwie i profilaktyce z roku na rok wzrasta. Efekty wpływu muzyki na organizm ludzki stały się przedmiotem wielu badań. Jednak zagadnienie terapeutycznego wpływu muzyki na człowieka jest jeszcze mało rozpoznane, gdyż wymaga opracowań zespołu badaczy.

Zaletą publikacji jest jej bogata szata graficzna, załączniki nutowe, zdjęcia, materiały poglądowe, które nie tylko uatrakcyjnią zbiór rozpraw teoretycznych, ale stanowią wybór konkretnych przykładów muzycznych. Tom trzeci *Wartości w muzyce* adresowany jest do szerokiego grona czytelników. Może zainteresować nauczycieli akademickich kierunków muzycznych, pedagogiczno-artystycznych, dyrygentów, studentów i przyszłych muzyków, czynnych nauczycieli na różnych poziomach kształcenia<sup>4</sup>.

Sztuka poznawania muzyki jest nie tylko działaniem prowadzącym do jej interpretowania, przeżywania, odtwarzania dzieła, ale również jest związana z jej wielorakim tworzeniem, jest odkrywaniem i ożywianiem prawdziwych w niej wartości.

---

<sup>4</sup> Niniejszy tom opublikowano w roku jubileuszowym Wydziału Artystycznego Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie, 40-lecia kampusu cieszyńskiego.

Redaktor  
Katarzyna Więckowska

Projektant szaty graficznej  
Aleksander Ostrowski

Redaktor techniczny  
Barbara Arenhövel

Korektor  
Lidia Szumigała


Copyright © 2010 by  
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego  
Wszelkie prawa zastrzeżone

**ISSN 0208-6336**  
**ISBN 978-83-226-1939-1** (wersja drukowana)  
**ISBN 978-83-8012- 230-7** (wersja elektroniczna)

Wydawca  
**Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego**  
**ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice**  
www.wydawnictwo.us.edu.pl, e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 19,75 + 2 wklejki. Ark. wyd. 24,5.  
Papier offset. kl. III, 90 g                      Cena 38 zł (+ VAT)

Łamanie: Pracownia Składu Komputerowego  
Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego  
Druk i oprawa: EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, Spółka Jawna  
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek



Agata Adamczyk  
Bronisława Dymara  
Jacek Glenc  
Joanna Glenc  
Alina Górniok-Naglik  
Marcin Hałat  
Ligia Henczel-Wróblewska  
Ewa Kumik  
Bogumiła Mika  
Hubert Miśka  
Andrzej W. Mitas  
Urszula Mizia  
Zenon Mojżysz  
Tomasz Orłow  
Dariusz Rymar  
Ryszard Solik  
Waldemar Sutryk  
Elżbieta Szubertowska  
Urszula Szuścik  
Magdalena Szyndler  
Aldona Ślusarz  
Krystyna Turek  
Jadwiga Uchyla-Zroski  
Maria Warchol-Sobiesiak  
Lidia Wollman  
Monika Zaranowicz  
Aleksandra Zeman

